

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כ, תשכ"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כ, תשכ"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

בר יהודה (האות ו מרומזת אולי על ידי אות ו הראשונה במלת «ולעולם» בראש שורה 8, לפי מהדורת שירמן), אולם אין חתימה זו סימן מובהק, שגבירול הוא הפייטן, שכן ידועים לנו לפחות עוד שלושה פייטנים, ששמן שלמה בן יהודה, והם: שלמה בן יהודה הבבלי, שלמה בן יהודה אבן גיאת ושלמה בן יהודה בן אבון (ראה דוידזון, אוצר השירה והפיוט ד, עמוד 471, עמודה 2, למעלה). נוטה אני לחשוב, שהפיוט הוא לשלמה בן יהודה אבן גיאת, כפיוט «שחותי ונדכיתי» בעל החתימה «שלמה בר יהודה גיאת», שנדפס בטעות כשיר של גבירול במהדורת ביאליק־רבינצקי ספר ו, 71—72, כפי שהעיר כבר דוידזון. אם כה ואם כה, הרווחנו ל ש י מ ו ש במלת שצף במשמעות «מעט» דוגמה קדומה יותר מן הדוגמאות המובאות במילון בן־יהודה, ערך שצף, עמוד 7416, עמודה א, ממנחם מלונזאנו, נתן העזתי ור"מ אלשיך.

ישראל הורביץ

מאדם ועד תולעת

לקט פתגמים וניבים על החי בספרותנו

(המשך)

ביצה (אפרוח)

א. חכמה

הזמנים הללו: גדולה חכמת הביצים מחכמתן של התרנגולות...

(י"ל פרץ, «נחת מבנים» [תר' ש' מלצר], ס"ב, עמ' קמח)

ובימינו שהביצים חכמות מן התרנגולות, וקודם שאבא נולד,

בנו מכרכר על הגג... (דב שטוק [סדן], «מחוז הילדות», עמ' כה)

נאבא טרם ייולד והבן כבר יצא לצבא (חידה ליטאית, ופתרונה : לפני שרואים את הלהבה (האב), עולה העשן (הבן), — מפי רעייתי טובה — י"ה]

הביצה כבר באה ללמד את התרנגולת

(נתן שחם, „אבן על פי הבאר“, עמ' 218)

— „קונדסים“ כמותכם, פתח, „ממזרים“ כמותכם, מאימתי זה חכמו הביצים על התרנגולות ? הא ? ...

(דב קמחי, „אתרוגים“, עמ' 32)

„אי, בימינו הביצים חכמות מן התרנגולות“

(י' מצקר [תר' ש' מלצר], „בשדותיו של סבא“, עמ' 291)

שפני ה„טלאים“ שונו כל-כך בתוך עדר העוזים, וה„ביצים חכמו מן התרנגולות“ ...

(דב קמחי, „מעברות“, עמ' 104)

אמא החליטה בלבה: היא לא תתערב בענייני. — — —

בימינו אנו טוענות הביצים, כי פיקחות הן מן התרנגולות

(חיים גראדה, „שבתותיה של אמא“ [תר' ש' שנהוד], עמ' 53)

לעזאזל התרנגולת, תחי ביצתה (ס' יזהר, „ימי צקלג“, עמ' 559)

הביצים המה באמת חכמות מן התרנגולת, אבל מבאישות הן מהר

(ח"ש סאמעט, „השפעת ספרותנו העתיקה על פתגמי העם“, סי' 56);

ע"י : יוסף מארגאשעס, „פאלקס־ווערטלאך“, סי' 78; דב סדן, „די חכמה

פון חכמות“, „ישראל שטימע“, ת"א 16.1.1963 (גל' 283) : „אודאי זענין

די אייער קליגער פון די הינער, אויב איין ביצה (ארויסגעזאגט האט

מען : בייץ) שלא נולדה האט געקאנט אזויפיל חכמים דעם קאפ

פארדרייען (=בוודאי שגדולה החכמה בביצים מבתרנגולות, אם ביצה

[ביטאו: ביעא] אחת שלא נולדה יכולה הייתה לתעתע כל כך הרבה
חכמים [תרי' המלקט].

ב. אפרוח

בואו וראו אפרוח זה, שיצא מביצתו ללמד את התרנגולת
בינה! (ש"ע [תרי' יד"ב], "מוטיל בן פייסי", עמ' קז)

כבר האפרוח רוצה ללמד לתרנגולת, כיצד תטיל ביצה
(מרדכי טביב, "כערער בערבה", עמ' 279)

האפרוחים האלה, זה עתה ירדו מהאניה, ורוצים ללמד את
הזקנים בינה (עבר הדג, "צריף העץ", עמ' 35)

הנה אפרוח זה כבר פוצה פה ומצפצף
(יפרח חביבי, "עתודות", "הדואר", גל' 1694)

... או כאותו אפרוח, שבא ללמד את הורתו התרנגולת
(ס' יזהר, "ימי צקלג", עמ' 120)

— סוף־דבר. אסור לפצות פה. מרובה חכמתם של האפרוחים
משל הפרגיות
(יצחק בשביס, "משפחת מושקאט" [תרי' י" אליאב], עמ' 426)

... ולא עוד אלא ש,, היא האפרוחית באה ללמד בינה את
התרנגולות" (מ"ז וולפובסקי, "ילד יולד לנו", עמ' 13)

מה הם יודעים האפרוחים הצעירים?
(ראובן וולינרוד, "כי פנה יום", עמ' 37)

... אפרוחים, שלשולם אינם מתבקשים ויוצאים מתוך הביצים,
והם מלמדים פרק במאפה לביבות למרתה הזקנה! ...
(ש' הלקין, "עד משבר", עמ' 292)

„תראו — תראו! רק לימד אותו אבא לדבר, וכבר הוא מלמד את אבא לשתוק! הא?!...“ (רחל איתן, „ברקיע החמישי“, 101)
אילו הצעירים, אותם בני־פקועה הרואים עצמם חכמים מהוריהם (יהושע בר־יוסף, „חרב ישועות“, עמ' 167)

כיום קם דור חכם יותר, התלמידים זריזים מן הרבי (משה אפרתי, „דורות נשברים“ [תר' א' קריב], עמ' 166)

אתמול אפרוח, היום ביצה... לא, לא כלום (יוחנן טברסקי, „איפה ארץ אררט“, עמ' 149)

אתמול אפרוח, עכשיו ביצה (ק"א פערלא, „אוצר לשון חכמים“, סי' 1092); פי' אתמול צדיק ועתה רשע רע כביצה מוורת (ר' יהודה סיני מקוליניאה, „יהודה יעלה“ [פר' נח רבה], ירושלים, תר"ן); די אייער ווילען קלוגער זיין פון די היהנער (114); עי' גחום סטוטשקוב, „דער אוצר“... סי' 238, ערך: אפשטאמלער; ח' ריכמן, „פתגמים ומכתמים“, עמ' 16; ישראל כהן, „זה לעומת זה“, סי' 680, 876; הוא, „ספר פתגמים מקבילים“, סי' 618.